

سطح پایداری محله‌ای و رابطه آن با توسعه اجتماعی در محله نازی آباد تهران

محمود جمعه‌پور - دکتری جغرافیای انسانی، گرایش برنامه‌ریزی روستایی، شهری و منطقه‌ای، دانشگاه تهران
سپیده مخلصیان* - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشگاه علامه طباطبایی

تأیید نهایی: ۱۳۹۴/۰۶/۰۴

پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۱۱/۱۷

چکیده

به دلیل نیاز گسترده به احیای حس تعلق اجتماعی در شهرهای امروز، هدف مجموعه مدیریت شهری به نوعی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در «محله» است و با طرح موضوعاتی چون محله‌محوری، شهروندمداری و مشارکت شهروندی بیش از هر زمان دیگری در راستای تجدید ساختار محله‌ای تلاش می‌شود. در پژوهش حاضر، با نگاهی به مقوله برنامه‌ریزی محله‌مبنا، ابعاد مختلف آن مطرح و سطح پایداری محله نازی‌آباد بررسی می‌شود. بعد از انتخاب «نازی‌آباد» به عنوان محله مورد پژوهش، با استفاده از مدل کوکران ۳۸۱ نفر از ساکنان برای جامعه نمونه در نظر گرفته شدند. روش تحقیق با توجه به اهداف و ماهیت موضوع «سطح پایداری محله‌ای» و در ارتباط با پرسش‌های تحقیق، توصیفی-اکتشافی است. به منظور گردآوری اطلاعات از دو روش مطالعات اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. براساس بررسی‌های صورت‌گرفته، میزان پایداری محله نازی‌آباد از لحاظ اجتماعی و زیست‌محیطی متوسط رو به پایین و از نظر اقتصادی متوسط است؛ بنابراین، میزان موافقت با این نظر که محله نازی‌آباد از نظر شاخص توسعه، محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط رو به پایین است. در ادامه، رابطه متغیرهای شغل، میزان درآمد و تحصیلات با شاخص پایداری محله آزمون شد و مشخص شد بین شغل ساکنان و میزان پایداری محله نازی‌آباد رابطه ضعیف و مثبت وجود دارد و بین میزان درآمد و تحصیلات ساکنان با میزان پایداری محله نازی‌آباد رابطه‌ای وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی، محله پایدار، نازی‌آباد.

مقدمه

محلها یکی از عناصر مبنایی سازنده شهرها و واحدهای جغرافیایی - فیزیکی متوسط مقیاسی هستند که بخش مسکونی منطقه شهری و فضایی محل زندگی ما را تشکیل می‌دهند. برنامه‌ریزی و طراحی در مقیاس محله‌ای به‌طور مستقیم بر زندگی روزمره تأثیر می‌گذارد؛ به‌طوری‌که چگونگی وضعیت دسترسی به تسهیلات و امکانات در سطح محله، میزان طی کردن مسافت برای رسیدن به مقصد مشخص و میزان فرصت‌ها برای تعامل با دیگر افراد محله را تعیین می‌کند. همچنین، مقیاس محلی همان سطحی است که در آن پروژه‌های توسعه - چه پروژه‌های کوچک‌مقیاس و چه بزرگ‌مقیاس که در سطح کلان موجب تغییرات گسترده در بافت شهری می‌شوند - صورت می‌گیرد. در این سطح، حتی تصمیمات تقریباً جزئی مربوط به طراحی و برنامه‌ریزی فضا مانند پهنا و طراحی خیابان‌ها، اندازه ساختمان و بلوک‌ها، چگونگی ترکیب کاربری‌های زمین و موقعیت و نوع پارک‌ها و فضاهای عمومی نتایج و آثار مهم و عظیمی بر زیست‌پذیری و پایداری شهری دربردارد (ویلر، ۱۳۹۳: ۳۴۳).

به‌دلیل نیاز به بازسازی و احیای حس تعلق اجتماعی که در جوامع شهری امروزی به‌طور گسترده حس می‌شود، مقیاس محله به یکی از سطوح مهم در برنامه‌ریزی تبدیل شده است. در این راستا، توسعه پایدار محله‌ای پیش‌شرط توسعه پایدار شهر و منطقه تلقی می‌شود. امروزه رویکرد تمرکزگرا و عملکردگرایی جای خود را به رویکرد غیرمتمرکز در طراحی و توسعه شهری داده است. در رویکرد علمی این منطق بر طراحی شهری در مقیاس کوچک در راستای ایجاد جوامع پایدار تأکید می‌شود. در اینجا، منظور از مقیاس کوچک واحدهای خرد شهری - به‌طور عام محله - است تا تمام عملکردهای روزمره با طی فواصل پیاده در آن قابل‌تعمیم باشد.

محله نازی‌آباد یکی از محلات قدیمی تهران است که در منطقه ۱۶ قرار دارد. در این پژوهش، ابتدا محله پایدار و ابعاد و شاخص‌های پایداری در محلات معرفی می‌شود و در ادامه میزان پایداری محله نازی‌آباد سنجیده می‌شود. سپس با توجه به توانایی‌ها و قابلیت‌های موجود در محله، پیشنهادهایی در راستای بهبود وضعیت محله و تبدیل محله به محله‌ای پایدار ارائه می‌شود. به‌منظور رسیدن به هدف یادشده، پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

۱. آیا محله نازی‌آباد از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی محله‌ای پایدار محسوب می‌شود؟
۲. آیا شغل، میزان تحصیلات و درآمد با میزان پایداری محله رابطه دارد؟

مبانی نظری

به باور دیوید رادلین^۱ و نیکولاس فالک^۲ (۱۹۹۹: ۱۲)، نویسندگان معروف بریتانیایی، بارزترین ویژگی محله پایدار، موقعیت آن محله در بین سایر محله‌های شهر و شهرک‌های پیرامون شهری است. امروزه محله بهترین گزینه برای جلوگیری از توسعه پراکنده شهری در حومه‌ها و زمین‌های کشاورزی است. اگر توسعه فشرده به‌خوبی صورت گیرد، نه تنها سبب ایجاد واحدهای مسکونی و ساختمان‌های جذاب در نواحی موجود شهری می‌شود، بلکه در ایجاد محله‌هایی پیاده‌محور، باطراوت، متنوع و اکولوژیکی نقش بسزایی ایفا می‌کند. یکی از اصول مهم شهرگرایی نوین و درکل طراحی معطوف به مسئله پایداری، دربرگرفتن دوباره این تنوع کاربری زمین درون مراکز محله یا در امتداد خیابان‌های اصلی است. اگر مشاغل، خانه‌های مسکونی، مغازه‌ها و تسهیلات تفریحی به یکدیگر نزدیک باشند، نظریه محقق می‌شود و در نتیجه مردم نیاز کمتری به راندن وسایل نقلیه دارند و محله‌های زیست‌پایه و پرشورتری دارند (جمعه‌پور ۱۳۹۲: ۳۹۳).

محله پایدار: شهر پایدار از محله‌های پایدار شکل می‌گیرد. محله‌های شهری مکان‌ها و محدوده‌هایی هستند که ابعاد

مسائل در آن‌ها کاملاً محسوس است؛ برای مثال، تغییر ساختار خانواده‌ها و تغییرات در نسل‌ها، افزایش یا کاهش جابه‌جایی و حرکت، حساسیت مسائل زیست‌محیطی نظیر فضاهای باز، نابودی محیط‌های طبیعی و مصرف فزاینده منابع از جمله ویژگی‌هایی هستند که می‌توان آثار آن‌ها را در مقیاس محله حس کرد. در ابعاد کالبدی و شاخص‌های کیفیت زندگی می‌توان به دسترسی به خدمات و تجهیزات، دسترسی به محل کار، کیفیت مسکن، تحول در سیستم‌های حمل‌ونقل و اثر آن بر بافت شبکه‌های ارتباطی، شکل شبکه معابر، تحقق اندیشه‌های طراحی شهری، روش‌های مختلف ساخت‌وساز و اعمال مقررات شهرسازی اشاره کرد (حاجی‌پور، ۱۳۸۵). در این راستا، در برنامه‌ریزی شهری در مقیاس محله نیز فرایندها، موضوعات و نظریه‌های مختلف مطرح می‌شود که از آن جمله می‌توان به رویکرد محله‌گرایی اشاره کرد.

رویکرد محله‌گرایی: یکی از عناصر کلیدی چشم‌انداز برنامه‌ریزی پایدار، نقش شهروندان و لزوم مشارکت فعالانه‌تر و سازنده‌تر تمام گروه‌ها در حل مسائل شهری است. در توسعه پایدار به ایجاد تغییرات بزرگ در شکل انجام‌دادن کارها نیاز است که فقط از راه تلاش و کار فداکارانه و مردمی بسیاری از افراد محقق می‌شود (جمعه‌پور، ۱۳۹۲: ۲۵). در نظریه شهری جدید، رویه شهرگرایی نوین^۱ یکی از پرجاذبه‌ترین راه‌حل‌های برنامه‌ریزی شده برای مقابله با مشکلات و چالش‌های ناشی از زندگی شهری در مادرشهرهاست. در این نظریه، در برنامه‌ریزی و توسعه شهری هزاره سوم میلادی بیشتر به مردمی‌تر شدن فرایند برنامه‌ریزی و توسعه شهری و فضاسازی شهری در سطح فرد و محله‌ای توجه می‌شود. می‌توان این نظریه را برداشتی تازه از توسعه شهری نو سنتی^۲ نیز قلمداد کرد. در این برداشت نیز بر مؤلفه‌های کلیدی در سطح محله‌ای تأکید می‌شود؛ مانند پیوندهای اجتماعی، سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی داوطلبانه مردمی و شراکت اجتماعی بخش‌های عمومی و خصوصی در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه شهری. برنامه‌ریزی توسعه محله‌ای که با نام طرح محله سنتی گره خورده است بر چند مؤلفه به شرح زیر تأکید دارد:

۱. فضاسازی‌های محله‌ای چندمنظوره؛
۲. نزدیک‌سازی و دسترسی به خدمات در سطح محله‌ای؛
۳. ایجاد فضاهای عمومی محله‌ای و بازگرداندن اقتدار و هویت پیشین از دست‌رفته محله به آن، همراه با تقویت نقش کارکرد محله‌ای در زندگی شهری (کوثری و دیگران، ۱۳۸۷: ۸۶).

موضوعات پایداری محله: در این مقیاس، برنامه‌ریزی برای برخی مسائل ویژه اهمیت زیادی دارد. دستیابی به محله‌های متراکم و تقریباً دارای کاربری‌های مختلف، اغلب هدف تلقی می‌شود؛ زیرا این کار، توسعه پراکنده و ساخت‌وسازهای بی‌نظم حومه‌ای و مسافتی را که مردم برای رفتن به محل خرید، مدرسه، اداره و محل کار و تسهیلات تفریحی باید طی کنند کاهش می‌دهد. ترکیب بخش مسکونی و اداری ممکن است در یک مقیاس محله‌ای و همچنین در مقیاس شهری و منطقه‌ای متعادل شود. تلفیق حمل‌ونقل عمومی با کیفیت بالا در محله‌ها بسیار ضروری است. برنامه‌ریزی برای آرام‌کردن ترافیک اغلب در یک مبنا و گستره محله‌ای بهتر انجام می‌گیرد. حفاظت و اصلاح نهرها، تالاب‌ها و زمین‌های مرطوب و دیگر ویژگی‌های اکولوژیکی در کنار ایجاد پارک‌ها، باغ‌های عمومی، مسیرهای سبز و دیگر فضاهای عمومی از دغدغه‌های معمول در این سطح برنامه‌ریزی به‌شمار می‌روند. سایر ابداعات و اقدامات مربوط به طراحی و برنامه‌ریزی شهری در سطح محله‌ای از طریق حفاظت از ساختارهای تاریخی، پاسداشت سنت‌ها و فرهنگ محلی و پیوندادن محله به چشم‌اندازها و منظرهای طبیعی، به ایجاد «حس تعلق به مکان»^۳ در ساکنان کمک می‌کند (ویلر، ۱۳۹۳: ۳۹۵).

1. New urbanism

2. (NTUD)Neo-traditional urban development

3. Sense of place.

پس از افزایش سریع تعداد خودرو در اوایل و اواسط قرن بیستم در کشورهای صنعتی، بسیاری از ناظران پی بردند این خودروها کیفیت زندگی محله را کاهش می‌دهند. افزایش سریع وسایل نقلیه موتوری یکی از عناصر اصلی شهرهای صنعتی^۱ «تکنوپلیس» غیرانسانی بود که ممفورد^۲ پیش‌تر در مورد آن هشدار داده بود. به عقیده جین جاکوب (۱۹۶۱: ۳۶۳)، عبور و مرور و ترافیک زیاد وسایل نقلیه به «فرسایش شهرها» منجر می‌شود و باید با پهن کردن پیاده‌روها، باریک کردن خیابان‌ها، تنگ کردن باندهای ترافیکی و سایر اقدامات برای دشوار کردن رانندگی، «فرسایش خودرو» به جای فرسایش شهر صورت بگیرد. پس از مدتی در دهه ۱۹۶۰، برنارد رودفسکی^۳ (۱۹۶۹)، نظریه‌پرداز انسان‌گرا، پیشنهاد تأسیس «خیابان‌های برای مردم» را مطرح کرد. وی به این مسئله اشاره کرد که خیابان‌ها در گذشته به‌عنوان مکان‌هایی با کاربری‌ها و مشاغل مردمی مختلف- و نه فقط به‌عنوان مسیری برای عبور وسایل نقلیه- عمل می‌کردند. در دهه‌های بعد، این خط فکری در آثار محققانی مانند دانلد اپلیارد^۴ در کتاب *خیابان‌های زیست‌پذیر* در سال ۱۹۸۱ مشاهده شد که نقطه عطفی در تحقیقات در زمینه مدیریت ترافیک محله محسوب می‌شود (اپلیارد، ۱۹۸۱).

ترمیم اکولوژیکی^۵: بهبود و ترمیم اکولوژیکی ممکن است تا حد زیادی به زیست‌پذیر شدن و پایداری محله اضافه کند. ویژگی‌های اکولوژیکی ترمیم‌شده محیط طبیعی را بهبود می‌بخشد، امکانات و مطلوبیت‌های تفریحی ایجاد می‌کند و به نزدیک‌تر کردن شهروندان به چشم‌انداز طبیعی کمک می‌کند. نواحی طبیعی درون یک محله اهمیت ویژه‌ای برای کودکان محله دارد؛ زیرا می‌توانند با دقت و جزئیات بیشتر نسبت به بزرگ‌ترها آن‌ها را کشف کنند و با این کار درباره دنیای طبیعی غیرانسانی بسیار بیشتر بیاموزند.

از آنجاکه پیوند بهتر میان انسان و محیط طبیعی یکی از چالش‌های اصلی در بحث توسعه پایدار به‌شمار می‌رود، برنامه‌ریزان محله‌ها باید در جست‌وجوی ایجاد، انواع فضاهای باز و مناطق طبیعی باشند. تا امروز، بسیاری از محله‌ها با توجه اندک به مسئله فضاهای طبیعی و عمومی توسعه داده شده‌اند. همان‌طور که مناطق شهری میل بیشتری به توسعه نشان می‌دهند، ایجاد شکل‌های جدیدی از فضاهای باز محله‌ای- پارک‌های محله، کوره‌راه‌ها، باغ‌ها، مسیرهای سبز و امکانات تفریحی هوای آزاد، در سطح محله‌های شهری- نیز ضروری هستند (ویلر، ۱۳۹۳: ۳۵۷).

ارتقای عدالت محله: مسائل و دغدغه‌های مربوط به عدالت و برابری در سطح محله نیز همانند سایر سطوح وجود دارد. برخی پرسش‌های بالقوه مربوط به عدالت شامل موارد زیر است: آیا قابلیت دسترسی به خدمات شهری در محله برای همه مردم از همه سنین، نژادها و وضعیت‌های اقتصادی، چه به‌عنوان ساکنان و چه بازدیدکننده، وجود دارد؟ آیا انواع گزینه‌های مسکن و انواع مختلف حمل‌ونقل درون محله موجود است؟ آیا شرایط محیطی محله وضعیت مناسبی برای همه گروه‌ها دارد؟ سطح برابری اجتماعی و اقتصادی در محله تا چه حد به انسجام آن و ایجاد حس تعلق به محله در شهروندان کمک کرده است؟

مسائل اقتصادی: برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی در مقیاس محله اغلب با اهداف مربوط به برابری هماهنگ است. پرسش این است که چگونه می‌توان ایجاد ترکیب مناسبی از مشاغل و خدمات را برای ساکنان محلی تضمین کرد که بر فرهنگ، مهارت‌ها و منابع محله‌ای استوار شده باشد. این هدف اغلب از طریق دامنه متنوعی از کسب‌وکارهای محله محور، بهتر تحقق می‌یابد.

بهداشت عمومی: بسیاری از مسائل مربوط به بهداشت عمومی به‌طور ویژه در سطح محله اهمیت و فوریت دارند.

1. Technopolis
2. Mumford
3. Bernard Rudofsky
4. Donald Appleyard
5. Ecological restoration

یکی از برجسته‌ترین مسائلی که در این روزها توجه زیادی به آن شده است، میزان حمایت و پشتیبانی طراحی محله از پیاده‌روی و سایر فعالیت‌های خارج از خانه است. چنین فعالیت‌هایی به کاهش چاقی، ارتقای بهداشت و سلامت قلبی عروقی، ترویج تعامل اجتماعی و ارتقای حس پیوند شخصی با مکان و فضای محلی کمک می‌کند. به‌ویژه برای افراد مسن، پیاده‌روی روزانه یکی از بهترین روش‌های حفظ سلامت و خوشی است. مهم‌ترین اقدام ویژه برای بهبود قابلیت پیاده‌روی محله، توسعه بافت خیابانی به‌هم‌پیوسته، پیاده‌روهای خوب و تقاطع‌های مناسب برای عابران پیاده، اضافه کردن مقصدهای محلی مثل مغازه‌ها، پارک‌ها و مراکز اجتماعی در محله و آرام کردن ترافیک برای امن‌تر و خوشایند کردن خیابان‌ها برای عابران پیاده است (ویلر، ۱۳۹۳: ۳۵۸).

ابعاد پایداری: درکل، با توجه به ادبیات موجود در زمینه پایداری، دیدگاه‌ها و تعاریف گوناگون و رهیافت‌های مختلف و معانی متفاوت پایداری، بیشتر محققان سه بعد کلی را برای پایداری در قالب پایداری محیطی، اجتماعی و اقتصادی در نظر می‌گیرند. شایان ذکر است برخی محققان ابعاد مختلف دیگری را مانند پایداری نهادی یا سیاسی، مکانی، فرهنگی و... در محاسبات خود در نظر می‌گیرند که همه آن‌ها در ذیل سه بعد اصلی پایداری قرار می‌گیرند و با عناوین پایداری محیطی، پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی تعریف می‌شود.

الف) پایداری اجتماعی: پایداری اجتماعی به توانایی جامعه برای حفظ و نگهداری ابزارهای ضروری ایجاد ثروت به‌منظور بازتولید خود از یک‌سو و احساس مشترک اجتماعی برای گسترش یکپارچگی و انسجام از سوی دیگر اشاره می‌کند و به‌عنوان یک مفهوم، به‌دنبال حفظ و ثبات اجتماعی و فرهنگی نظام‌هاست که شامل کاهش ستیزه‌ها و تعارضات مخرب است و بر پایه اصول اخلاقی قضاوت اجتماعی شامل اهمیت قائل شدن برای برابری درون نسلی و بین نسلی - به‌ویژه ارضای نیازهای اصلی انسان و کاهش فقر - و نیز نگرانی برای صلح و امنیت است و نه تنها به ارتباط بین محیط فیزیکی و جوامع، بلکه به اهمیت ارزش‌های فرهنگی، مشارکت و علایق گروه‌های اجتماعی (متمايز از وضعیت اجتماعی، اقتصادی، نژادی و جنسیت) درمورد محیط‌زیست توجه می‌کند (فراهانی، ۱۳۸۵: ۱۸).

ب) پایداری اقتصادی: پایداری اقتصادی به‌طور عمده شرایط رفاه اقتصادی تفسیر می‌شود که طی زمان کاهش نمی‌یابد؛ بنابراین، به موقعیتی پایدار گفته می‌شود که مطلوبیت جامعه طی زمان کاهش نیابد و مدیریت منابع طبیعی به‌گونه‌ای انجام گیرد که فرصت‌های تولید و رشد اقتصادی برای آینده همچنان پایدار باقی بماند. در نتیجه، برای توسعه اقتصادی باید از منابع به شیوه‌ای استفاده کرد که دائم به محیط‌زیست آسیب نرساند و در ظرفیت بازسازی و بازتولید منابع اختلال ایجاد نکند و در جریان توسعه و رشد اقتصادی ذخایر سرمایه طبیعی کاهش نیابد (همان).

ج) پایداری اکولوژیکی: پایداری اکولوژیکی به مدیریت و محافظت نظام‌های اکولوژیکی در شرایطی اشاره دارد که کارکردهای محیطی (توانایی فراهم کردن کالا و خدمات) در طول زمان به حد کافی حفظ می‌شود تا از خطرهای فجایع آینده اجتناب شود، ریسک آن‌ها کاهش یابد و به نسل‌های آینده فرصت داده شود تا به اندازه مساوی از بهره‌های محیطی لذت ببرند.

به‌عبارت دیگر، پایداری اکولوژیکی به‌معنی حفظ منابع پایه و انواع مرتبط آن در سطوحی است که اختیارات آینده را سلب نمی‌کند و موجب حفظ و ارتقای ظرفیت، کیفیت و انعطاف اکوسیستم می‌شود (همان).

محله: درکل، مفهوم واژه محله از ابعاد مختلف اجتماعی، روان‌شناختی، ذهنی، ادراکی، معماری (کالبدی) و سیاسی تعریف می‌شود. هریک از ابعاد مختلف، تعریف ویژه خود را درباره محله ارائه می‌دهند. همچنین، این تعاریف در جوامع مختلف و نیز در مقاطع تاریخی مختلف متفاوت‌اند؛ برای مثال، براساس ادبیات جهانی می‌توان دو واژه Neighborhood و Township را به‌منظور دو مفهوم محله ترجمه کرد، درحالی‌که هریک از آن‌ها به‌ترتیب ۲۰۰۰ تا ۱۰/۰۰۰ نفر و ۱۵۰۰۰ تا ۴۰/۰۰۰ نفر جمعیت را

در برمی‌گیرد. واژه اول محله مسکونی است که هویت مشخصی دارد، اما واژه دوم به محدوده‌ای اطلاق می‌شود که علاوه بر بزرگی در اندازه، فرصت‌های شغلی متنوع دارد. به عبارت دیگر، فرصت‌های شغلی از مهم‌ترین معیارهای تعریف محله است. این محله تجهیزات لازم را از جمله مدرسه، سوپرمارکت، مراکز تفریحی و... دارد (بارتون، ۲۰۰۳: ۲۲). لینچ (۱۳۸۵: ۹۱) تعریف جامع‌تری درباره محله ارائه می‌دهد: محله‌ها قسمت‌هایی از شهر هستند که دست کم میان‌اندازه یا بزرگ‌اند. آن‌ها باید واجد دو بعد باشند تا ناظر احساس کند وارد آن شده است. اجزای آن به دلیل خصوصیات مشترک کاملاً شناختی هستند و همواره می‌توان سیمای محله‌ها را از درون آن‌ها تمیز داد. بسیاری از مردم ساختمان شهر را - براساس آنکه کدامیک مؤثر و بارزتر به نظر آید- یا با راه‌ها یا با «محله»‌های آن در ذهن مجسم می‌کنند. البته این مسئله هم به افراد و هم به شهرهای مختلف بستگی دارد.

روش پژوهش

روش این پژوهش با توجه به ماهیت و اهداف موضوع و در ارتباط با پرسش‌های تحقیق، توصیفی-اکتشافی بوده است. در نتیجه، به منظور تبیین پرسش‌ها ابتدا از روش تحقیق توصیفی با هدف توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات استفاده شده است. سپس برای پاسخ به پرسش‌ها از روش اکتشافی استفاده شده است.

شاخص‌ها و نماگرهای تحقیق و چگونگی عملیاتی کردن آن‌ها: در این تحقیق، ابتدا شاخص‌ها و نماگرهای

پایداری در سکونتگاه‌های شهری استخراج شد و سپس با شرایط محلات شهری انطباق داده شد. بدین ترتیب، در مرحله اول و با استفاده از بررسی برخی مطالعات انجام‌گرفته (خراسانی، ۱۳۹۱؛ فراهانی، ۱۳۸۵)، شاخص‌های مربوطه استخراج شدند و پس از مشورت با استادان و کارشناسان حوزه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و پس از عبور از فیلتر پرسشنامه اولیه مرحله پیش‌آزمون، در پرسشنامه نهایی در قالب ۷۳ گویه استفاده شدند. در جدول ۱، شاخص‌های استخراج‌شده آورده می‌شود:

جدول ۱. نماگرهای پایداری محلات شهری به تفکیک ابعاد و شاخص‌ها

ابعاد	شاخص‌ها	نماگرها
اقتصادی	اشتغال و درآمد	داشتن شغل مناسب، داشتن درآمد مناسب، تناسب شغل با مدرک تحصیلی، هزینه‌های کمتر در صورت وجود شغل در محله، فرصت شغلی مناسب در محله، تعدد فرصت‌های شغلی در محله.
	مسکن	استحکام بنای مسکن، برخورداری از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن، برخورداری از سیستم گرمایش و سرمایش مناسب در مسکن، برخورداری از روشنایی کافی در مسکن، برخورداری از سیستم دفع بهداشتی فاضلاب در مسکن، مساحت مناسب و کافی مسکن، تعداد اتاق‌های کافی در مسکن.
اجتماعی	حمل‌ونقل عمومی	ساعات کار وسایل نقلیه عمومی، تعداد وسایل نقلیه عمومی، دسترسی مناسب به وسایل حمل‌ونقل عمومی.
	امکانات و خدمات زیرساختی	کیفیت راه‌های ارتباطی، کیفیت میدان‌ها و معابر، کیفیت آب شرب محله، کیفیت تأمین نیازهای روزمره از سوی فروشگاه‌های خواربار محله، تعداد میادین میوه و تره‌بار محله، کیفیت خدمات بانک محله، کیفیت شبکه گاز لوله‌کشی محله، وضعیت اینترنت محله.
پوستگی و تعلق مکانی	آموزش عمومی	فضای آموزشی مناسب و کافی مدارس، کیفیت تجهیزات آموزشی مدارس، کیفیت معلمان و مدیریت مدارس، کیفیت ساختمان‌های مدارس، میزان رضایت از پیشرفت تحصیلی فرزندان.
	بهداشت و درمان مشارکت و همبستگی	کیفیت خدمات شبکه بهداشت، دسترسی مناسب به خدمات بهداشتی، نیروی انسانی ماهر. دلسوزی اهالی برای آبادی محله، ارتباط مردم با اعضای شورای محله، خودیاری مردم در حین پروژه‌های عمرانی در محله، حضور و هم‌فکری زنان محله در امور محله مانند مردان، میزان احترام مردم محله به یکدیگر، قابل‌اعتماد بودن اعضای شورای محله، استقبال اعضای شورای محله از مشارکت مردم.
		تمایل به زندگی در محله، داشتن رابطه خوب با بستگان و همسایگان در محله، امیدوار بودن به بهبود شرایط زندگی در محله، تمایل به اشتغال در محله، تمایل به گذراندن اوقات فراغت در محله، تمایل به سرمایه‌گذاری در محله، اعتقاد به تبدیل شدن به مناسب‌ترین مکان در محله برای زندگی در سطح منطقه، زندگی در محله در صورت وجود شرایط کار و زندگی در محلات دیگر، توصیه به فرزندان برای زندگی در محله.

ادامه جدول ۱. نماگرهای پایداری محلات شهری به تفکیک ابعاد و شاخص‌ها

ابعاد	شاخص‌ها	نماگرها
امنیت فردی و اجتماعی	کم‌بودن میزان جرایم (سرقت، سوء‌مصرف مواد مخدر، زورگیری و...)، کم‌بودن نزاع‌های قومی و طایفه‌ای، کم‌بودن میزان نزاع بین ساکنان قدیمی و جدید محله، امنیت تردد زنان در شبانه‌روز، امنیت تردد پیاده در شب، امنیت تردد سواره در شب، امنیت عبور از خیابان از نظر سرعت اتومبیل‌ها در شبانه‌روز، کیفیت عملکرد پاسگاه نظامی.	
تفریحات و اوقات فراغت	کیفیت خدمات و تجهیزات سالن‌های ورزش محله، کیفیت خدمات و وسعت کتابخانه‌های محله، کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و مذهبی مانند مسجد و حسینیه، کیفیت و هزینه استفاده از خدمات تفریحی و فراغتی.	
فضاهای سبز و باز	وسعت فضای بازی کودکان یا فضای سبز محله، کیفیت فضای بازی کودکان از نظر امنیت و نظافت، محل بازی کودکان یا فضای سبز محله.	
آلودگی	کیفیت جمع‌آوری زباله از سطح محله، کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی از سطح محله، کیفیت جمع‌آوری فاضلاب، آرامش و نبود آلودگی صوتی، آلودگی ناشی از رفت‌وآمد وسایل نقلیه، آلودگی ناشی از کارگاه‌های صنعتی.	
زیست‌محیطی	چشم‌انداز زیبای طبیعی، چشم‌انداز مناسب ساختمان‌ها و معماری بناها، چشم‌انداز مناسب معابر و خیابان‌ها، چشم‌انداز فضای سبز محله.	
چشم‌انداز		

منبع: خراسانی، ۱۳۹۱: ۱۴۴؛ مخلصیان و جمعه‌پور، ۱۳۹۱: ۵۸

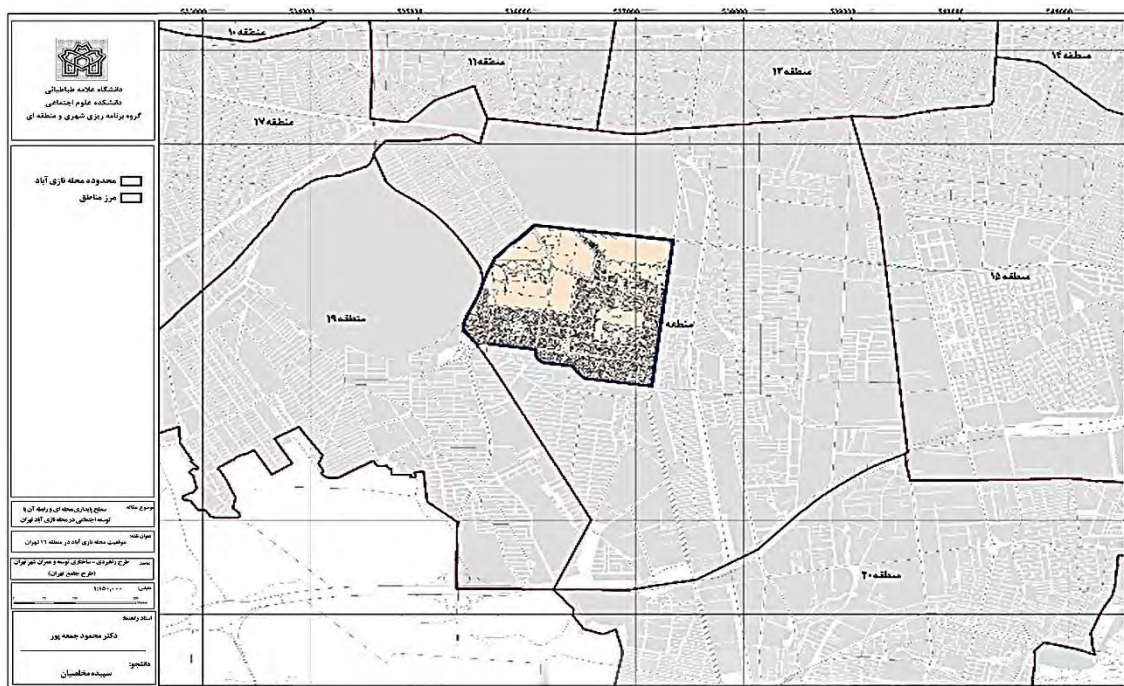
روش و ابزار گردآوری داده‌ها

برای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر از دو روش مطالعات اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. در گام نخست، به‌منظور آشنایی با پیشینه موضوع پژوهش از منابع علمی مانند کتب، مقالات پژوهشی، رساله‌های دانشجویی و طرح‌های پژوهشی موجود در سازمان‌ها و نهادها، اسناد مختلف به‌ویژه آمارهای مرکز آمار ایران و فایل‌های اطلاعاتی دستگاه‌های اجرایی استفاده شده است. برای گردآوری اطلاعات در زمینه محله مورد مطالعه از اسناد، نقشه‌ها، آمارها و گزارش‌های سازمان‌های مختلف استفاده شده است و بخش دیگر اطلاعات از طریق مطالعه پیمایشی به شیوه مشاهده مستقیم و پرسشنامه جمع‌آوری شده است.

حجم نمونه: جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان محله نازی‌آباد یعنی ۵۴۲۱۸ نفر است (سختاوتی، ۱۳۹۰: ۷) که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. با توجه به فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۱ نفر به‌دست آمد. در این تحقیق، از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انتخاب افراد استفاده شده است.

پس از تأیید اعتماد و پایایی پرسشنامه نهایی به‌منظور انجام دادن مراحل میدانی تحقیق و تدوین شد. در ادامه، پرسشنامه‌ها با توجه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در محله مورد مطالعه توزیع شد و پس از انجام دادن مراحل تکمیل پرسشنامه، داده‌های کسب‌شده وارد نرم‌افزار spss شد و از جدول‌های توزیع فراوانی و آزمون‌های مختلف برای سنجش استفاده شد.

معرفی محله نازی‌آباد: محله نازی‌آباد (مدائن) یکی از قدیمی‌ترین محلات در ناحیه ۲ منطقه ۱۶ شهرداری تهران است؛ زیرا بیش از دویست سال قدمت دارد. این محله در جنوب شهر تهران واقع شده است که با خزانه و یاغچی‌آباد در مجموع ۱۸ کیلومتر مربع وسعت دارد و بیش از ۶۰۰ هزار نفر در این منطقه پرتراکم سکونت دارند. خانی‌آباد نو یکی از محله‌های قدیمی نزدیک به نازی‌آباد است که در جنوب غربی نازی‌آباد واقع شده است. جنوب نازی‌آباد به شهرری، شرق آن به راه‌آهن تهران- مشهد و غرب آن به پادگان قلعه‌مرغی محدود است. محله نازی‌آباد از جنوب به بزرگراه آزادگان، از شمال به بزرگراه بعثت، از شرق به بزرگراه رجایی و از غرب به بزرگراه تندگویان منتهی می‌شود (همان: ۳).

نقشه ۱. موقعیت محله نازی آباد در منطقه ۱۶ تهران، طرح راهبردی - ساختاری توسعه و عمران شهر تهران سال ۸۵ (طرح جامع تهران)

بحث و یافته‌ها

در این قسمت ابتدا ویژگی‌های توصیفی نمونه بررسی می‌شود و پس از تحلیل یافته‌ها، به پرسش‌ها پاسخ داده می‌شود و داده‌ها آزمون می‌شود.

بررسی مشخصات عمومی پاسخگویان

جنس و سن پاسخگویان

در این پژوهش، جنسیت نمونه شامل ۵۰/۴ درصد زن و ۴۹/۶ درصد مرد بوده است. همچنین، ۷۲/۱ درصد در گروه سنی ۱۸ تا ۳۴ سال و ۲۵/۲ درصد در گروه سنی ۳۵ تا ۶۴ سال بوده‌اند و ۲/۷ درصد نیز ۶۵ سال و بالاتر داشته‌اند.

شغل

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد ۴۳/۸ درصد پاسخگویان شاغل نبوده‌اند، ۱۴/۴ درصد مشاغل دولتی داشته‌اند و ۴۱/۴ درصد شغل آزاد داشته‌اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب شغل

شغل	فراوانی	درصد	درصد معتبر
غیر شاغل	۱۶۳	۴۲/۸	۴۳/۸
شغل دولتی	۵۵	۱۴/۴	۱۴/۸
شغل آزاد	۱۵۴	۴۰/۴	۴۱/۴
بی‌پاسخ	۹	۲/۴	۱۰۰/۰
	۳۸۱	۱۰۰/۰	-

میزان تحصیلات پاسخگویان

یافته‌های حاصل از سنجش میزان تحصیلات پاسخگویان نشان داد ۸/۵ درصد تحصیلات کمتر از دیپلم، ۴۱/۵ درصد تحصیلات دیپلم، ۴۱/۲ درصد تحصیلات فوق دیپلم و کارشناسی و ۷/۷ درصد تحصیلات کارشناسی ارشد داشته‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب تحصیلات پاسخگویان

درصد معتبر	درصد	فراوانی	تحصیلات پاسخگویان
۸/۵	۸/۴	۳۲	زیر دیپلم
۴۱/۵	۴۰/۹	۱۵۶	دیپلم
۴۱/۲	۴۰/۷	۱۵۵	فوق دیپلم و کارشناسی
۷/۷	۷/۶	۲۹	کارشناسی ارشد
۱/۱	۱/۰	۴	کارشناسی ارشد و بالاتر
۱۰۰/۰	۱/۳	۵	بی‌پاسخ
-	۱۰۰/۰	۳۸۱	جمع کل

منبع: نگارندگان

میزان درآمد خانواده

جدول زیر براساس توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان درآمد خانواده تنظیم شده است که نشان می‌دهد درآمد ماهیانه خانواده ۴۲/۸ درصد از پاسخگویان بین ۵۰۰ هزار تومان تا یک میلیون تومان و درآمد ماهیانه خانواده ۲۵ درصد از پاسخگویان کمتر از ۵۰۰ هزار تومان است.

جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان درآمد و هزینه ماهیانه خانواده

درصد معتبر	درصد	فراوانی	میزان درآمد ماهیانه خانواده (تومان)
۲۵/۰	۲۲/۸	۸۷	کمتر از ۵۰۰ هزار
۴۲/۸	۳۹/۱	۱۴۹	۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون
۲۱/۳	۱۹/۴	۷۴	۱ میلیون تا ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار
۱۰/۹	۱۰/۰	۳۸	بیشتر از ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار
۱۰۰/۰	۸/۷	۳۳	بی‌پاسخ
-	۱۰۰/۰	۳۸۱	جمع کل

منبع: نگارندگان

بررسی شاخص‌های پایداری: در تحقیق حاضر، توسعه پایدار با سه بعد اساسی اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی بررسی شده است. شایان ذکر است برای سنجش بعد اجتماعی از شاخص‌های مشارکت- همبستگی، پیوستگی- تعلق، امنیت فردی-اجتماعی، تفریحات و اوقات فراغت، آموزش عمومی و بهداشت استفاده شده است. به‌منظور سنجش بعد اقتصادی از شاخص‌های اشتغال- درآمد، مسکن، امکانات- خدمات زیرساختی و حمل‌ونقل عمومی بهره گرفته شده و بعد زیست‌محیطی نیز با شاخص‌های فضاهای سبز و باز، آلودگی و چشم‌انداز سنجیده شده است. برای ساختن هریک از شاخص‌ها ابتدا با استفاده از دستور Compute گویه‌ها با یکدیگر ترکیب شدند و سپس با استفاده از دستور Recode به‌منظور سهولت در تحلیل و تفسیر نتایج، دامنه مربوط به شاخص‌ها به سه قسمت تقسیم شد. در ادامه، وضعیت پاسخگویان در زمینه شاخص‌های تحقیق به همراه گویه‌های سازنده آن‌ها بررسی می‌شود. یافته‌های مربوط به ابعاد مورد مطالعه در تحقیق در ادامه توضیح داده می‌شود.

بعد اجتماعی

برای ساخت بعد اجتماعی از شش متغیر مشارکت- همبستگی، پیوستگی- تعلق، امنیت فردی- اجتماعی، تفریحات و اوقات فراغت، آموزش عمومی و بهداشت استفاده شده است. در زمینه اینکه محله نازی‌آباد از نظر بعد اجتماعی محله‌ای پایدار است، ۳۴/۹ درصد پاسخگویان نظر مخالف، ۳۲/۸ درصد آن‌ها نظر موافق و ۳۲/۳ درصد آن‌ها نظری بینابین داشتند. به منظور سنجش این شاخص از ۳۶ گویه استفاده شد که براین اساس نمره مینیمم پاسخگو ۳۶، نمره متوسط او ۱۰۸ و نمره ماکزیمم وی ۱۸۰ بوده است. از آنجاکه میانگین نمرات پاسخگویان (۱۰۰/۳۸) در مجموع کمتر از نمره متوسط (۱۰۸) است، میزان موافقت با این نظر که محله نازی‌آباد از نظر بعد اجتماعی محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط رو به پایین است (نمره متوسط از حاصل ضرب تعداد گویه‌ها (۳۶) در متوسط نمره (۳) به دست آمده است).

جدول ۵. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب بعد اجتماعی

اجتماعی	فراوانی	درصد	میانگین	کمترین نمره	متوسط نمره	بیشترین
مخالف	۱۳۳	۳۴/۹				
بی‌نظر	۱۲۳	۳۲/۳	۱۰۰/۳۸	۳۶	۱۰۸	۱۸۰
موافق	۱۲۵	۳۲/۸				
جمع	۱۸۱	۱۰۰/۰				

منبع: نگارندگان

بعد اقتصادی

برای ساخت بعد اقتصادی از چهار شاخص اشتغال- درآمد، مسکن، امکانات- خدمات زیرساختی و حمل‌ونقل عمومی بهره گرفته شد. براساس یافته‌های تحقیق، در زمینه اینکه محله نازی‌آباد از نظر بعد اقتصادی محله‌ای پایدار به حساب می‌آید، ۳۳/۶ درصد پاسخگویان نظر مخالف، ۳۰/۴ درصد آن‌ها نظر موافق و ۳۶ درصد نظر بینابین داشتند. از آنجاکه میانگین نمرات پاسخگویان (۷۴/۳) در مجموع اندکی بیشتر از نمره متوسط (۷۲) بوده است، میزان موافقت با این نظر که محله نازی‌آباد از نظر بعد اقتصادی محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط است (نمره متوسط از حاصل ضرب تعداد گویه‌ها (۲۴) در متوسط نمره (۳) به دست آمده است).

جدول ۶. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب بعد اقتصادی

اقتصادی	فراوانی	درصد	میانگین	کمترین نمره	متوسط نمره	بیشترین نمره
مخالف	۱۲۸	۳۳/۶				
بی‌نظر	۱۳۷	۳۶/۰	۷۴/۳۱	۲۴	۷۲	۱۲۰
موافق	۱۱۶	۳۰/۴				
جمع	۱۸۱	۱۰۰/۰				

منبع: نگارندگان

بعد زیست‌محیطی

برای ساخت بعد زیست‌محیطی از سه شاخص فضاهای سبز و باز، آلودگی و چشم‌انداز بهره گرفته شد. براساس یافته‌های جدول ۷، در زمینه اینکه محله نازی‌آباد از نظر بعد زیست‌محیطی محله‌ای پایدار به حساب می‌آید، ۳۶/۲ درصد پاسخگویان نظر مخالف، ۲۹/۶ درصد آن‌ها نظر موافق و ۳۴/۴ درصد آن‌ها نظر بینابین داشتند. از آنجاکه میانگین نمرات پاسخگویان (۳۵/۴۴) در مجموع اندکی کمتر از نمره متوسط (۳۹) است، میزان موافقت با

این نظر که محله نازی آباد از نظر بعد زیست محیطی محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط رو به پایین است (نمره متوسط از حاصل ضرب تعداد گویه‌ها (۱۳) در متوسط نمره (۳) به دست آمده است).

جدول ۷. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب بعد زیست محیطی

زیست محیطی	فراوانی	درصد معتبر	میانگین	کمترین نمره	متوسط نمره	بیشترین نمره
مخالف	۱۳۸	۳۶/۲				
بی نظر	۱۳۱	۳۴/۴	۳۵/۴۴	۱۳	۳۹	۶۵
موافق	۱۱۲	۲۹/۶				
جمع	۳۸۱	۱۰۰/۰				

منبع: نگارندگان

شاخص پایداری

بر اساس یافته‌های جدول ۸، در زمینه اینکه محله نازی آباد در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی محله‌ای پایدار است، ۳۴/۱ درصد پاسخگویان نظر مخالف، ۳۳/۳ درصد آن‌ها نظر موافق و ۳۲/۵ درصد آن‌ها نظر بینابین داشته‌اند. از آنجاکه میانگین نمرات پاسخگویان (۲۱۰/۱۴) در مجموع کمتر از نمره متوسط (۲۱۹) است، میزان موافقت با این نظر که محله نازی آباد از نظر شاخص توسعه محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط رو به پایین است (نمره متوسط از حاصل ضرب تعداد گویه‌ها (۷۳) در متوسط نمره (۳) به دست آمده است).

جدول ۸. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شاخص توسعه پایدار

توسعه پایدار	فراوانی	درصد معتبر	میانگین	کمترین نمره	متوسط نمره	بیشترین نمره
مخالف	۱۳۰	۳۴/۱				
بی نظر	۱۲۴	۳۲/۵	۲۱۰/۱۴	۷۳	۲۱۹	۳۶۵
موافق	۱۲۷	۳۳/۳				
جمع	۳۸۱	۱۰۰/۰				

منبع: نگارندگان

نتایج استنباطی

به منظور دستیابی به پاسخ پرسش دوم مبنی بر اینکه شغل، میزان تحصیلات و درآمد با میزان پایداری محله رابطه دارند یا خیر، ابتدا از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است تا میزان همبستگی متغیرهای زمینه‌ای با مؤلفه‌های سازنده شاخص پایداری یعنی مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و خود شاخص پایداری مشخص شود. سپس با استفاده از آزمون خی دو رابطه بین این متغیرها بررسی شده است.

جدول ۹. ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های سازنده توسعه پایدار و متغیرهای زمینه‌ای

نام متغیر	سن	تحصیلات	درآمد	شاخص اجتماعی	شاخص اقتصادی	شاخص زیست محیطی	توسعه پایدار
سن	۱						
تحصیلات	-۰/۳۰۴**	۱					
درآمد	۰/۰۴۶	۰/۲۳۴**	۱				
شاخص اجتماعی	۰/۱۲۸*	-۰/۱۶۳**	۰/۰۳۵	۱			
شاخص اقتصادی	۰/۰۱۱	۰/۰۶۰	-۰/۰۶۳	۰/۴۳۹**	۱		
شاخص زیست محیطی	-۰/۱۰۵*	-۰/۰۱۲	-۰/۰۰۳	۰/۵۲۸**	-۰/۴۶۷	۱	
پایداری	۰/۰۴۳	-۰/۰۶۶	-۰/۰۵۲	۰/۸۵۶**	۰/۷۸۲**	۰/۷۲۷**	۱

** معنادار در سطح ۰/۰۱ (آزمون دو دامنه)

* معنادار در سطح ۰/۰۵ (آزمون دو دامنه)

ضرایب همبستگی معنادار اگر در فاصله (۰/۳ ع ۰) باشد، شدت رابطه ضعیف و اگر در فاصله (۰/۶ ع ۰/۳) باشد شدت رابطه متوسط و اگر در فاصله (۰/۶ ع ۰/۳) باشد شدت رابطه قوی است. شایان ذکر است جهت رابطه را علامت ضریب همبستگی تعیین می‌کند؛ به طوری که اگر ضریب همبستگی بین دو متغیر مثبت باشد، رابطه بین دو متغیر مستقیم و مثبت است و اگر منفی باشد رابطه بین دو متغیر منفی و معکوس است. براساس ضرایب همبستگی ارائه شده در جدول ۹، شاخص پایداری با سن رابطه ضعیف مثبت دارد و با تحصیلات و درآمد رابطه منفی ضعیف دارد. درنهایت، رابطه بین شغل، سطح تحصیلات و سطح درآمد با سطح پایداری محله مورد نظر براساس آزمون خی دو بررسی شده است.

درمورد رابطه بین شغل و سطح پایداری محله، نتایج آزمون خی دو (Chi-Square= ۱۱/۵۷۷) که در سطح ۰/۰۵ معناداری است (sig = ۰/۰۲۱)، نشان می‌دهد بین شغل و نوع سطح پایداری محله رابطه وجود دارد. براین اساس، فرض H_0 مبنی بر نبود رابطه بین این دو متغیر رد می‌شود و فرض H_1 مبنی بر وجود رابطه بین شغل و پایداری محله نازی آباد تأیید می‌شود. درمورد جهت و شدت رابطه نیز نتیجه آزمون همبستگی وی کرامر (Cramers V = ۰/۱۲۵) نشان می‌دهد شدت رابطه بین شغل و سطح پایداری محله در حد ضعیف و جهت رابطه مثبت است.

جدول ۱۰. بررسی رابطه بین شغل و سطح پایداری محله

پایداری	شغل	بیکار	شغل دولتی	شغل آزاد	کل
مخالف	فرآوانی	۶۱	۱۴	۵۲	۱۲۷
	درصد	۳۷/۰	۲۶/۹	۳۳/۵	۳۴/۱
متوسط	فرآوانی	۵۹	۲۳	۳۹	۱۲۱
	درصد	۳۵/۸	۴۴/۲	۲۵/۲	۳۲/۵
موافق	فرآوانی	۴۵	۱۵	۶۴	۱۲۴
	درصد	۲۷/۳	۲۸/۸	۴۱/۳	۳۳/۳
کل	فرآوانی	۱۶۵	۵۲	۱۵۵	۳۷۲
	درصد	۴۴/۴	۱۴/۰	۴۱/۷	۱۰۰/۰
	Chi-Square	d.f	Sig	Cramer's V	
	۱۱/۵۷۷	۴	۰/۰۲۱	۰/۱۲۵	

درمورد رابطه بین تحصیلات و سطح پایداری محله، نتایج آزمون خی دو (Chi-Square= ۱۲/۹۴۵) که در سطح ۰/۰۵ معناداری است (sig = ۰/۱۱۴)، نشان می‌دهد بین تحصیلات و سطح پایداری محله رابطه وجود ندارد. براین اساس، فرض H_0 مبنی بر عدم رابطه بین این دو متغیر تأیید می‌شود و فرض H_1 مبنی بر وجود رابطه بین تحصیلات و پایداری محله نازی آباد رد می‌شود.

جدول ۱۱. بررسی رابطه بین تحصیلات و سطح پایداری محله

پایداری	تحصیلات	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم و کارشناسی	کارشناسی ارشد	بالا تر از کارشناسی ارشد	کل
مخالف	فرآوانی	۱۱	۵۳	۵۳	۸	۲	۱۲۷
	درصد	۳۴/۴	۳۴/۰	۳۴/۲	۲۷/۶	۵۰/۰	۳۳/۸
متوسط	فرآوانی	۶	۴۴	۶۰	۱۳	۰	۱۲۳
	درصد	۱۸/۸	۲۸/۲	۳۸/۷	۴۴/۸	۰/۰	۳۲/۷
موافق	فرآوانی	۱۵	۵۹	۴۲	۸	۲	۱۲۶
	درصد	۴۶/۹	۳۷/۸	۲۷/۱	۲۷/۶	۵۰/۰	۳۳/۵
کل	فرآوانی	۳۲	۱۵۶	۱۵۵	۲۹	۴	۳۷۶
	درصد	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
	Chi-Square	d.f	Sig				
	۱۲/۹۴۵	۸	۰/۱۱۴				

درمورد رابطه بین درآمد و سطح پایداری محله، نتایج آزمون خی دو ($\text{Chi-Square} = ۳/۷۵۴$) که در سطح $۰/۰۵$ معناداری است ($\text{sig} = ۰/۷۱$) نشان می‌دهد بین درآمد و سطح پایداری محله رابطه وجود ندارد. براین اساس، فرض H_0 مبنی بر عدم رابطه بین این دو متغیر تأیید می‌شود و فرض H_1 مبنی بر وجود رابطه بین تحصیلات و پایداری محله نازی‌آباد رد می‌شود.

جدول ۱۲. بررسی رابطه بین درآمد و سطح پایداری محله

پایداری	درآمد (تومان)				
	زیر ۵۰۰ هزار	۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون	۱ میلیون تا ۵۰۰ هزار	۱ میلیون و ۵۰۰ هزار به بالا	کل
مخالف	۳۵	۴۶	۲۴	۱۴	۱۱۹
درصد	۴۰/۲	۳۰/۹	۳۲/۰	۳۷/۸	۳۴/۲
متوسط	۲۴	۵۴	۲۳	۱۰	۱۱۱
درصد	۲۷/۶	۳۶/۲	۳۰/۷	۲۷/۰	۳۱/۹
موافق	۲۸	۴۹	۲۸	۱۳	۱۱۸
درصد	۳۲/۲	۳۲/۹	۳۷/۳	۳۵/۱	۳۳/۹
کل	۸۷	۱۴۹	۷۵	۳۷	۳۴۸
درصد	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

Chi-Square	d.f	Sig
۳/۷۵۴	۶	۰/۷۱۰

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر ابعاد اصلی پایداری از جمله اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بررسی شدند و نتایج زیر به دست آمد. میزان پایداری محله نازی‌آباد از لحاظ اجتماعی و زیست‌محیطی متوسط رو به پایین و از نظر اقتصادی متوسط است؛ بنابراین، میزان موافقت با این نظر که محله نازی‌آباد از نظر شاخص توسعه محله‌ای پایدار محسوب می‌شود در حد متوسط رو به پایین است. در ادامه، رابطه متغیرهای شغل، میزان درآمد و تحصیلات با شاخص پایداری محله آزمون شد و مشخص شد بین شغل ساکنان و میزان پایداری محله نازی‌آباد رابطه ضعیف و مثبت وجود دارد و بین میزان درآمد و تحصیلات ساکنان با میزان پایداری محله نازی‌آباد رابطه‌ای وجود ندارد.

با توجه به نتایج تحقیق و مطالعات موجود در محله مورد مطالعه، پیشنهادهای زیر به منظور رسیدن به وضعیت مطلوب پایداری در روند توسعه محله ارائه می‌شود:

- توسعه و تشویق مشارکت محلی در اداره امور محلی و افزایش روحیه مشارکت‌پذیری و مردم‌سالاری محلی از طریق گسترش نهادها، انجمن‌ها، NGO ها و... و تشویق و ترغیب مردم به حضور فعال در این گونه انجمن‌ها. یکی از اماکن فرهنگی که ممکن است جذب بسیار بالایی داشته و ظرفیت جامعی برای ارائه خدمات داشته باشد، سرای محله است که متأسفانه در این محله محدودیت مکانی دارد و فقط به برگزاری چند کلاس محدود خلاصه می‌شود. می‌توان با فعال‌تر کردن این مکان و خودجوش کردن فعالیت‌های آن، جذب محلی بالاتری داشت؛ برای مثال، می‌توان از تحصیل‌کرده‌ها و فارغ‌التحصیلان رشته‌های مرتبط ساکن در محله برای آموزش به افراد در سرای محله استفاده کرد که این مسئله موجب افزایش توانمندی اجتماعی با تأکید بر دانش و آگاهی، آموزش و اطلاع‌رسانی، افزایش مشارکت زنان و جوانان و درنهایت تقویت خودتکایی در اداره امور محلی می‌شود.
- با توجه به اینکه افراد اثرگذار محلی بیشتر درون محله‌ای و جزء معتمدان محلی هستند، می‌توان از آن‌ها در برنامه‌های شهری، فرهنگی و آسیب‌شناسی محله بهره گرفت و از تجربیات آن‌ها استفاده کرد که این مسئله به همکاری متقابل

این افراد با ناظران و کارشناسان شهرداری منطقه ۱۶ نیاز دارد. در این زمینه، می‌توان با برگزاری جلسات هفتگی در سرای محله یا معاونت اجتماعی فرهنگی نواحی منطقه مسائل و مشکلات محله را بررسی کرد.

۳. به دلیل اینکه محله نازی‌آباد سرانه آموزشی شایان توجهی دارد، می‌توان از مدارس به‌منظور برگزاری برنامه‌های آموزشی در زمینه آسیب‌های اجتماعی و مسائل شهری بهره جست تا مدیران و مسئولان آموزشی از یک‌طرف و دانش‌آموزان و والدین آن‌ها از طرف دیگر در جریان آسیب‌های تهدیدکننده آن‌ها و فرزندانشان قرار بگیرند و همچنین دانش‌آموزان به‌ویژه در مقاطع پایین‌تر از آموزش‌های لازم در زمینه مسائل شهری و محیط‌زیستی بهره‌مند شوند.

۴. به‌منظور تشویق و ارائه تسهیلات به مساکن کم‌دوام و فرسوده برای نوسازی و مقاوم‌سازی آن‌ها، می‌توان دفاتر تسهیلتگری نوسازی را با مشارکت افراد محله ایجاد و تقویت کرد.

۵. افزایش توان اقتصادی ساکنان با ارائه تسهیلات مالی و منابع سرمایه‌ای و تشویق و ترغیب افراد به سرمایه‌گذاری در محله، در رونق مراکز و واحدهای تجاری در بازار اول و بازار دوم در محله مؤثر است و از رفت‌وآمد ساکنان به مناطق دیگر برای خرید جلوگیری می‌کند.

۶. با توجه به وجود زمین‌ها و فضاهای خالی و باز در محله، استفاده بهینه و مناسب از مکان‌های بی‌دفاع محله و تغییر و اصلاح کاربری آن‌ها به مکان‌های تفریحی که زمینه تعاملات بیشتر اجتماعی را فراهم کند، موجب کاهش جرم و جنایت و افزایش امنیت در محله می‌شود.

۷. ایجاد ضوابطی به‌منظور هماهنگ کردن ساخت‌وسازهای جدید با ساختمان‌های قدیمی که به‌نوعی هویت محله را شکل می‌دهند، به بهبود چشم‌انداز محله کمک می‌کند.

در نهایت، درگیر کردن ساکنان محله در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی به افزایش حس تعلق و پیوند شخصی با مکان و فضای محله کمک می‌کند و موجب حل مشکلات و ارتقای سطح محله و تبدیل نازی‌آباد به محله‌ای پایدار می‌شود.

منابع

۱. جمعه‌پور، محمود، ۱۳۹۱، برنامه‌ریزی محیطی و پایداری شهری و منطقه‌ای، انتشارات سمت، تهران.
۲. حاجی‌پور، خلیل، ۱۳۸۵، برنامه‌ریزی محله مینا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار، نشریه هنرهای زیبا، تابستان ۱۳۸۵، شماره ۲۶، صص ۳۷-۴۶.
۳. خراسانی، محمدامین، ۱۳۹۱، تبیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)، رساله دکتری، گروه جغرافیای انسانی، دانشگاه تهران.
۴. سخاوتی، هاجر، ۱۳۹۰، گزارش توصیفی محله نازی‌آباد، معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری منطقه ۱۶، ناحیه ۲، ص ۳.
۵. طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران)، ۱۳۸۵.
۶. فراهانی، حسین، ۱۳۸۵، ارزیابی پایداری در نواحی روستایی با تأکید بر عوامل اجتماعی و اقتصادی، مطالعه موردی: شهرستان تفرش، رساله دکتری، رشته جغرافیای انسانی، گرایش برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
۷. کوثری، مسعود؛ نجاتی حسینی، سید محمود؛ ایمانی جاجرمی، حسین؛ گلی، علی، ۱۳۸۷، برنامه‌ریزی محله‌ای توسعه فرهنگی تهران، انتشارات سازمان فرهنگی و هنری شهر تهران، ص ۸۶.
۸. مخلصیان، سپیده، ۱۳۹۱، بررسی امکان‌سنجی محلات پایدار شهری (نمونه: محله نازی‌آباد تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.

10. Barton, H. et al., 2003, **Shaping neighborhoods: A guide for health, sustainability and Vitality**, Span press, London and New York.
11. Farahani H., 2006, **Evaluation of stability in rural areas, with emphasis on social and economic factors, Case Study: Tafresh**, PhD Thesis, Human Geography, Rural Planning, Tehran University.
12. Hajipour KH., 2006, **Neighborhood-based planning, An efficient approach to create sustainable urban management**, Fine Art Magazine, No. 26, PP. 37- 46.
13. Jacobs, A., 1985, **Looking at Cities**, Harvard University Press, Cambridge, MA.
14. Jomepour, M., 2013, **Environmental planning and urban and regional stability**, Samt Publications, Tehran.
15. Khorasani, M., 2012, **Explanation of livability of urban villages with the approach of quality of life(Case study: Varamin)**, PhD Thesis, Human Geography Department of Tehran University.
16. Kosari.M, Nejati Hoseini.M, Imani Jajarmi.H, Goli.A, 2007, **Tehran cultural development, Neighborhoods Tehran Conference Proceedings**. Artistic and Cultural Organization of Tehran Press
17. Lynch, K., 2006, **The Image of the city**, Translated by: Farini, M., Tehran University Press.
18. Mokhlesian, S, 2013, **Analysis and feasibility study of sustainable urban neighborhoods (Case Study: Nazi Abad neighborhood)**, MA Thesis, Allameh Tabatabaei University, Tehran.
19. Rudlin, D. and, Falk, N., 1999, **Building the 21st century home: The sustainable urban neighborhood**, Architectural Press, Oxford.
20. Rudofsky, B., 1969, **Streets for people: A primer for Americans**, Doubleday, Garden City, NY.
21. Sekhavati, H., 2011, **Nazi Abad neighborhood descriptive report**, Social and Cultural Municipality Deputy District 16, Zone 2.
22. Strategic and structural Plan of Tehran Development (Tehran Comprehensive Plan),2006
23. Wheeler, S. M., 2014, **Planning for sustainability, creating livable, equitable and ecological communities**, translated by: Jomehpour, M. and Ahmadi, SH., Publication of Social Sciences, Tehran.
24. www.Tehran.ir